

Çıkar ve İdeoloji: İsrail ile Yeniden İş Birliği Çabaları - Umut Uzer



İlk

olarak vurgulanması gereken nokta, tarih boyunca Türkiye-İsrail ilişkileri inişli çıkışlı bile olsa, İsrail'i, kurulduktan bir yıldan az bir süre sonra Mart 1949'da tanıyan Türkiye'nin bu ülke ile ilişkilerini hiçbir zaman tamamen kesmediği olgusudur. Zaman zaman Tel Aviv'deki Türkiye Büyükelçiliği'nde temsil derecesi düşürülmüş ve halihazırda olduğu gibi büyükelçi yerine maslahatgüzar görev yapmış olmasına rağmen, büyükelçilik daima açık tutulmuştur. Öbür taraftan Türkiye'nin Kudüs Başkonsolosluğu İsrail'in 1980 yılında çıkardığı Kudüs yasası sebebiyle kapatılmış, ancak 1992 yılında tekrar açılmıştır.

Aslında, İsrail 14 Mayıs 1948'de kurulduğunda, Türkiye'nin bu yeni devlet hakkında endişeleri vardı. Temel mesele, İsrail'in kurucu liderliğinin köklerinin Rusya ve Polonya gibi komünist devletlere dayanmasıydı. Halbuki birçoğu, daha bu devletler komünist olmadan Filistin'e göç etmişlerdi. Mesela İsrail'in kurucu başbakanı David Ben Gurion, Osmanlı idaresindeki Filistin'e 1906 yılında göç etmişti.

Dolayısıyla, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Türk devlet adamları ve hatta basını İsrail'in komünist bir devlete dönüşebileceği endişesi taşıyordu ancak, bu kısa sürede sona erdi ve yukarıda ifade edildiği gibi Türkiye, Yahudi devletini kısa zaman içinde tanıdı. Daha sonra 1950'li yıllarda Ben Gurion'ın Çevre Paktı adını verdiği gizli ittifaklar zincirine dahil olan Türkiye ile İsrail, askeri ve istihbari ilişkiler ağı ördüler. 1960'larda Türkiye, Arap dünyasına ve Afrika'ya açılım yaptığı için ilişkilerin yoğunluğu azalsa da 1990'lar ile İsrail-Türkiye ilişkilerinin altın çağı başladı. Askeri, diplomatik, kültürel, ekonomik ve eğitimsel boyutları olan derinlikli ve neredeyse [stratejik](#) diyebileceğimiz ilişkiler, 1992 yılında İspanya ve Portekiz Yahudileri'nin (Sefarad Yahudileri) Osmanlı İmparatorluğu'na gelişlerinin 500. yılı dolayısıyla düzenlenen törenlerle pekiştiriliyordu. Nitekim, şimdiki İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un babası olan dönemin cumhurbaşkanı Chaim Herzog 1992 yılında Türkiye'yi ziyaret edip bu törenlere [katılmıştı](#). Dolayısıyla, İsrail bu aile bağlantısını da kullanarak ama daha da önemlisi ulusal çıkarları açısından her iki ülkenin de diğerini yok sayamayacağı olgusuna dayanan ilişkilerin yumuşaması ve geliştirilmesi çabası Türkiye ve İsrail'in milli menfaatleri açısından başlatılmıştır. Türkiye açısından buradaki temel nokta, ideoloji ve İslam dayanışmasına devam mı edeceği yoksa hem dış politikada hem ekonomik olarak ciddi bir kriz yaşayan bir ülke olarak sıkışmışlığını aşmanın yolunu mu arayacağıdır. Aslında bu sene başlatılan karşılıklı ziyaretler Türkiye'nin ikinci yolu tercih ettiğini göstermektedir.

Bu

arada şunu ifade etmek gerekir ki yakınlaşmanın başlatılabilmesi için İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun, yerini Naftali Bennett'e bırakması da bir rol oynamıştı. 2021-2022 arası kısa bir dönem Başbakan olan Bennett, her ne kadar Netanyahu'dan daha sağ kanatta yer alan bir siyasetçi olsa da bu değişiklik yeni açılımlara imkan sağladı. Öbür taraftan, İstanbul'daki İsraillilere İran

unsurları tarafından saldırı yapılacağına dair İsrail tarafından yapılan uyarılar, her iki ülkenin güvenlik birimlerinin iş birliği sonucu bertaraf edildi. Bu da iki tarafın birbirine güvenlerini artırmış görünüyor.

Bilinmesi gereken bir konu da ilişkilerin gelişmesinin önündeki engellerin en önemlisinin Türkiye ile Hamas arasındaki yakın ilişkiler olduğudur. Şöyle ki İsrail, Türkiye'deki Hamas faaliyetlerinin son bulmasını ve İstanbul'daki Hamas ofisinin kapatılmasını öncelikli talepleri arasında ifade ediyor. Bu da ikili ilişkilerin önünde bir mesele olarak durmaya devam ediyor. Türkiye'nin hassasiyeti ise Filistin'e karşı İsrail'in askeri operasyonlarındaki sivil kayıpları, Kudüs'te özellikle Haremüşşerif'teki statükonun korunması, ve genel olarak Filistin üzerindeki baskılardır.

Mart 2022'de İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un Türkiye'yi ziyareti ve sonrasında Türk ve İsrail Dışişleri Bakanları'nın karşılıklı ziyaretleri, ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir çaba olarak görülmelidir. Bu arada İsrail Dışişleri Bakanı Yair Lapid'in kısa bir zaman sonra başbakan olması bu ziyareti daha da önemli kılıyordu. Aslında, bu adımlar Türkiye'nin ideolojik bir dış politikadan çıkar temelli bir dış politikaya kayışının habercisidir. Hamas'ın kökeninin de Müslüman Kardeşler'in Filistin koluna dayandığı dikkate alınır ve Türkiye'nin de son 20 yılda bu düşünceye yakın hareketler ile ilişkilerini geliştirme çabası, İsrail'in beceriksizce yürüttüğü Mavi Marmara Harekatı ile birleşince İsrail-Türkiye ilişkileri ciddi yara almıştı. Sonuç olarak tekrar ulusal çıkar temelli bir dış politikaya dönme kararı verdiği anlaşılan Türkiye'nin İsrail ile güvenlik ve özellikle doğal gaz üzerinden enerji iş birliğine gitme çabaları her iki ülke açısından da faydalı olacaktır. Ancak, Mavi Marmara Krizi dikkate alınır, bu 12 yıllık kesinti İsrail'in Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile yakınlaşması sonucunu beraberinde getirdi. Son olarak İsrail'in Demir Kubbe (*Kippat Barzel*) hava savunma sistemini GKRY'e satacağına dair alınan haberlerin Türkiye tarafından olumlu karşılanmayacağı aşikardır.

Dolayısıyla

kendi dış politikasını Çin, Hindistan, ve Rusya ile çeşitlendiren İsrail'in bu kazanımlarını korumaya çalışacağına şüphe yoktur. Ancak, Türkiye'yi de yok

sayamayacağını bilen İsrail, Filistin ile arasının yumuşatılması için Türkiye'den TOBB'un önyak olduğu Batı Şeria'da bulunan Cenin Organize Sanayi Bölgesi gibi projelerin devamını bekleyebilir.

Sonuç

olarak şu da ifade edilmeli ki, Türkiye'de İsrail'in politikalarına karşı ciddi bir tepki varken, İsrail'de de Türkiye'deki iktidara yönelik dikkate değer şüpheler mevcuttur. Bunları aşmak için yeterli olmasa da siyasi ilişkileri geliştirmeye yönelik altyapıyı oluşturmak için faydalı olabilecek ekonomik ve kültürel ilişkiler kesilmeden devam etti. Edirne'deki sinagogda İsraili sanatçıların konserleri veya Türk dizilerinin İsrail'de merakla izlenmesi aslında Türkiye'nin yumuşak gücünün İsrail'de belli oranda mevcut olduğunu gösteriyor. Belki de bu unsurların yardımıyla yüksek siyasette her iki ülkenin liderlerinin arzusuyla beraber iş birliği gelebilir ancak 1990'ların yakın ilişkilerine dönüşün mümkün olmadığını da son olarak ifade etmek gerekir.



Umut Uzer, Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi

2011 yılından beri İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümünde tam zamanlı öğretim üyesi olarak çalışan Umut Uzer, aynı zamanda bu üniversitenin Siyaset Çalışmaları yüksek lisans programında ve Siyasal ve Toplumsal Düşünceler doktora programında dersler vermektedir. Yazdığı kitaplar dışında, Türk milliyetçiliği, Türk dış politikası, Türkiye'de Filistin algısı, Türkiye-İsrail ilişkileri ve Orta Doğu üzerine İngilizce, Türkçe ve Almanca olarak yaptığı yayınlar uluslararası ve ulusal dergilerde basılmıştır. Yazmış olduğu kitaplar: An Intellectual History of Turkish Nationalism: Between Turkish Ethnicity and

Islamic Identity (2016), Identity and Turkish Foreign Policy: The Kemalist Influence in Cyprus and the Caucasus (2010)

Bu yazıya atıf için: Umut Uzer, "Çıkar ve İdeoloji: İsrail ile Yeniden İş Birliği Çabaları", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 05 Eylül 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/09/05/tr-isr-2/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.